

Y newyddlen ar gyfer pobl sy'n ymwneud â dehongli yng Nghymru

Dehongli Cymru

Interpret Wales

Autumn Hydref
2006 rhifyn issue

The newsletter for people working in interpretation in Wales

6

Yn y rhifyn hwn In this issue

Dehongli yn y Dwyrain
A View From the East

Creu Sgyrsiau
Creating Conversations

Newid Byd
Changing Times

DEHONGLI CYMRU/INTERPRET WALES

Rhifyn 6 Hydref 2006

Cyhoeddwyd gan Gyngor Cefn Gwlad Cymru ar ran Grŵp Llywio Dehongli Cymru.

Golygydd: Ruth Waycott

Dylunio: Olwen Fowler

Argraffwyd gan: Gwasg Gomer Cyf

Gwasanaethau Cyfieithu:

Comisiwn Coedwigaeth Cymru

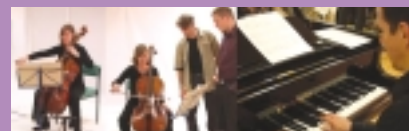
Nod Dehongli Cymru yw ennyn brwdfrydedd y cyhoedd dros ein treftadaeth naturiol a diwylliannol drwy gyfrwng dehongli o'r safon uchaf, a chynorthwyo dehonglwyr drwy rwydweithio, hyfforddiant a rhannu arfer da.

Mae'r prosiect dan ofal Grŵp Llywio a gynrychiolir gan yr asiantaethau sydd a'u logos yn ymddangos isod.

Peidiwch ag anghofio'r bobl!

Croeso i rifyn arall o Ddehongli Cymru.

Cynnwys

Profiad dwylo a thraed – dehongli yn y Dwyrain 4
Teri Brewer

Newid byd yng Nghaeriw 8
Elaine Jones

Creu sgysiaiu ag ymwelwyr 12
Nia Williams

Gêm yn Ynyslas 14
Glenn Davidson

Dathlu llwyddiant ac arloesedd ym maes dehongli yng Nghymru – adroddiad ar y gynhadledd 18
Ruth Taylor Davies & Ruth Waycott

Newyddion a barn 20

Angen cysylltu â ni?

Ysgrifenyddiaeth Interpret Wales / Dehongli Cymru

Ruth Taylor Davies

lethaconsultancy@fsmail.net

ffôn: 01792 881762

Newyddlen Interpret Wales / Dehongli Cymru

Ruth Waycott

ruth@waycott.fsnet.co.uk

ffôn: 01600 860779

Lluniau Clawr blaen:

Castell Coch ac aderyn ysglyfaethus yng Nghastell Aberystwyth

Yn y rhifyn diwethaf canolbwyntiwyd ar dechnoleg, ond yn wyneb yr holl sylw sy'n cael ei roi i ddyfeisiau a theclynnau heddiw mae'n hawdd iawn anghofio am bobl! Felly y nod yn y rhifyn hwn o Ddehongli Cymru yw dod â'r cydbwysedd yn ôl: mae ein cyfranwyr yn profi â'u dwylo a'u traed ac yn creu sgysiaiu ag ymwelwyr.

Mae'n ddiddorol bod cymaint o'r dechnoleg ddeongliadol a grëwn yn dynwared pobl. Cymerwch er enghraifft yr *avatar* Dewi, wedi'i gynhyrchu gan gyfrifiadur, sydd wedi bod mor boblogaidd yn Ynys-las. Rydym yn gwerthfawrogi cyffyrddiad dynol ac ymddygiad dynol. Ond a yw dulliau uwch-dechnoleg yn ateb y diben bob amser? Oni fyddai'n fwy cynaliadwy a chynhwysol i ddefnyddio pobl leol yn dywyswyr a dehonglwyr ar gyfer ein safleoedd treftadaeth a'n tirweddau hanesyddol? Mae pethau'n 'gwneud mwy o synnwyr i ni os ydym yn eu clywed yng nghyd-destun lle go iawn gan bobl go iawn', medd Elaine Jones yn ei herthygl ar y prosiect hanes yn siarad, *Newid Byd yng Nghaeriw*.

Ar ôl darllen erthygl Teri Brewer ar Ddehongli Corea, ymddengys fod rhai o'n hymdrechion dehongli ni braidd yn arwynebol, yn 'oer'

hyd yn oed, gan fod yr ymagwedd Goreaidd gymaint yn fwy cyfannol. Mae gan y Coreaidd grym arbenigedd technolegol, ond dewisant ddulliau dehongli technoleg-isel, yn enwedig wrth hyrwyddo technolegau cynaliadwy. Gyda'r ddatl ar newid yn yr hinsawdd yn codi ar agenda pawb, efallai y dylem edrych yn fanylach ar yr hyn y mae ein cydweithwyr ar draws y byd yn ei wneud?

Mae'n dda gweld yr Amgueddfa Werin yn Sain Ffagan yn gwneud gwaith arloesol wrth ailddatblygu ei harddangosfeydd, drwy roi cyfle i ddefnyddwyr gyfrannu at y cynnwys a'r dehongli, yn hytrach na bod yr holl waith dehongli yn nwylo'r staff curadurol. Mae caniatáu i unigolion a chymunedau fynegi eu safbwyntiau drwy arddangosfeydd a straeon digidol sydd â'u gwreiddiau yn y gymuned wedi arwain at daith ddysgu hynod i bawb a fu ynghlwm wrth y fenter, gan ein hatgoffa y dylem ni i gyd 'roi ein hymwelwyr ar bedestalau' - i sicrhau nad ydym byth yn anghofio mai bodau dynol ydym!

Diolch eto i Gomisiwn Coedwigaeth Cymru am ddarparu'r cyfieithiadau.

Ruth Waycott

Golygydd

Don't forget the humans!

Welcome to another edition of Dehongli Cymru.

Our last issue focused on technology, but with all the attention given to gadgets and gizmos today it's all too easy to forget about people! This issue of Interpret Wales hopes to put the balance back, having a distinctly human theme to it: our contributors are hands on and feet in and creating conversations with visitors.

It's interesting that so much of the interpretive technology we create imitates people. Take the computer-generated avatar Dewi, who has proved so popular at Ynyslas. We relate to human touch and human behaviour. But are we right to opt for the high-tech approach so often? Wouldn't we be better using local people to act as guides and interpreters for our heritage sites and historic landscapes? Topics become so much more 'real when they are heard in the context of a real place from real people', says Elaine Jones in her article on the talking history project, Changing Times at Carew.

Having read Teri Brewer's article on South Korea some of our Welsh attempts at interpretation may seem a little superficial and even 'cold', as the South Korean

approach is so much more holistic. The Koreans have considerable technological expertise, but choose low-tech approaches, particularly where they promote sustainable technologies. With the climate debate rising on everyone's agenda perhaps we should be looking more closely at what our interpretation counterparts across the world are doing?

It's good to see St Fagans: The National Folk Museum undertaking ground-breaking work in redeveloping its displays, with users actually contributing to the exhibitions and evaluating interpretation from their own perspective, rather than from that of curatorial staff. Exploring opportunities for individuals and communities to express their views through community-curated displays and digital stories has led to a wonderful 'learning journey' for all involved – a reminder that we should all 'place our visitors on pedestals' – just to make sure we don't forget the humans!

Thanks again to Forestry Commission Wales for translation services.

Ruth Waycott
Editor

INTERPRET WALES/DEHONGLI CYMRU

Issue 6 Autumn 2006

Published by the Countryside Council for Wales on behalf of the Dehongli Cymru/Interpret Wales Steering Group.

Editor: Ruth Waycott

Design: Olwen Fowler

Printed by: Gomer Press Ltd

Translation services: Forestry Commission Wales

Interpret Wales/Dehongli Cymru aims to enthuse the public about our natural and cultural heritage through interpretation of the highest quality, and to support interpreters by networking, training and sharing good practice.

The project is run by a Steering Group representing the agencies whose logos appear below.

Contents

Hands on, feet in.	
A view from the East	6
Teri Brewer	
Changing times in Carew	10
Elaine Jones	
Creating conversations with visitors	13
Nia Williams	
Empowering visitors at Ynyslas	16
Glenn Davidson	
Celebrating success and innovation in interpretation in Wales	19
Ruth Taylor Davies & Ruth Waycott	
News & views	20

Need to contact us?

Interpret Wales / Dehongli Cymru Secretariat
Ruth Taylor Davies
lethaconsultancy@fsmail.net
tel: 01792 881762

Interpret Wales / Dehongli Cymru Newsletter
Ruth Waycott
ruth@waycott.fsnet.co.uk
tel: 01600 860779

Photos Front Cover: Castell Coch, Cadw. Birds of prey at Aberystwyth Castle, courtesy of Ceredigion Museum.

Mae **Teri Brewer** yn ychwanegu persbectif rhyngwladol at y rhifyn hwn drwy rannu ei phrofiad o ddehongli yn Ne Corea, lle mae'r dehonglwr yn anelu at greu profiad byw sy'n cofleidio'r holl synhwyrac ac yn annog ymwelwyr i gymryd rhan.

'Profiad dwylo a thraed'. Dehongli yn y Dwyrain

Wrth i ni droedio'n ofalus ar wahanol arwynebau carreg y trac acw-wasgedd yn Guri, eglurodd ein gwesteiywr yr athroniaeth feddygol y tu ôl i'r rhan hon o'r parc cymunedol a chanolfan ddehongli yr oeddem yn ymweld â hwy. Yn Ne Corea, caiff gwerthoedd teuluol, dehongli diwylliannol ac amgylcheddol, rhaglenni iechyd a materion cadwraeth i gyd eu trin fel pynciau cysylltiedig, ac mae'r syniadaeth am y pethau hyn yn drwm dan ddylanwad gwerthoedd Confwisaidd a'r hunaniaeth Goreaidd unigryw a drysorir gan y bobl. Drwy yfed diod bro-fiotig a the ginseng, sicrhawyd ymhellach y byddem yn dysgu drwy brofiad cyfannol. Roeddwn i yn Ne Corea fel rhan o ddirprwyaeth ryngwladol a drefnwyd gan y Gymdeithas dros Ddehongli.

Dros gyfnod o bythefnos cawsom gyfle i ddarganfod a thrafod cyflwr dehongli yng Nghorea gydag arbenigwyr o'r prifysgolion, amgueddfeydd, safleoedd treftadaeth a phrosiectau amgylcheddol ac i annerch sawl cyngor dinas a chwarae rhan ganolog yn y Gynhadledd Profiad Ymarferol Ryngwladol Gyntaf yn Kintex, canolfan gynadledda wych Seoul. Dr. Kye jung Cho, Athro Coedwigaeth ym Mhrifysgol Suncheon ac un o sylfaenwyr y Gymdeithas Goreaidd dros Ddehongli a oedd wedi trefnu'r ymweliad a sicrhodd ein bod ni'n cael y cyflwyniad gorau posibl i'r amrywiaeth o raglenni a syniadau am ddehongli sy'n cael eu harfer yn Ne Corea. Drwy'r trafodaethau a sgysiau bywiog, y croeso

cynnes a diffuant a'r safleoedd rhyfeddol y buom yn ymweld â hwy, gwelsom fod dehongli yn Ne Corea o safon uchel iawn.

Yn wir, 'profiad dwylo a thraed' yw'r neges sydd gennym wrth ddychwelyd o Gorea. Mae gan Dde Corea gymdeithas soffistigedig a llewyrchus a chryn arbenigedd mewn uwch-dechnoleg yn ogystal â thoreth o adnoddau diwylliannol a naturiol. Roedd y safleoedd deongliadol y buom yn ymweld â hwy fel pin mewn papur, wedi'u cyflwyno'n ddeheuig ac yn uchel iawn eu parch ymhlith pobl De Corea a thwrystiaid tramor fel ei gilydd, ond mae'n ddiddorol nodi mai 'profiad dwylo a thraed' yw'r athroniaeth ddehongli sydd wedi datblygu yno a bod y pwyslais ar ddehongli personol wedi'i gynllunio a'i gefnogi'n dda ynghyd ag arwyddion celfydd eu dyluniad. Mae pobl De Corea yn gwerthfawrogi profiad bywiog sy'n cofleidio'r holl synhwyrac, sy'n gofyn i bobl gymryd rhan, ac sy'n annog grwpiau yn ogystal ag unigolion i werthfawrogi safleoedd ac adnoddau.

Mae llawer o'r safleoedd yr aethom iddynt yn cynnwys dehongli ychwanegol arbennig ar gyfer ymwelwyr o dramor gan eu bod wedi'u gwreiddio mewn hanes a thraddodiadau sy'n anhysbys i ni. Mae aliniad a chynllun yr adeiladau'n dilyn confensiynau sy'n anghyfarwydd i bobl o rannau eraill o'r byd. Mae agweddau'r Coreaid at natur ac at hanes y safleoedd, megis y Goedardd Genedlaethol, yn cynnig cyflwyniad da i feddwl a thechnolegau traddodiadol Corea.

Dengys y safleoedd ymagwedd ddychmygus at addysg ac fe'u defnyddir mewn ffordd wahanol gan y cyhoedd hefyd. Dywedwyd wrthym ei bod hi'n arbennig o fuddiol i frasgamu drwy'r cellioedd pinwydd yn yr Arboretwm rhwng 9 o'r gloch y bore a chanol dydd gan fod olewau rhinweddol y coed, a ystyrir yn hynod o iachus, yn cael eu rhyddhau ar yr adeg hon. Cawsom ein cyflwyno i batrymau anadlu priodol fel y gallem elwa ar y rhinweddau hyn. Buom hefyd yn ymweld â chysegrfeydd a beddau ffigurau hanesyddol pwysig ac yn dysgu am brosiect cadwraeth ac adfer nant ar y safle. Roedd gan nifer o'r safleoedd a welsom brosiectau a oedd yn cael eu cefnogi drwy Agenda 21, rhaglen amgylcheddol ryngwladol i bobl ifanc sydd wedi cael ei chroesawu gan y llywodraeth. Buont yn canolbwyntio ar ddatblygu safleoedd deongliadol sy'n defnyddio technolegau cynaliadwy ac sy'n gwneud esbonio'r rhain i ymwelwyr a'u hannog i'w hystyried yn rhan o'r profiad.

Daethom o hyd i ychydig o enghreifftiau o dechnolegau newydd, megis y systemau diweddaraf sy'n cael eu gosod yn yr Amgueddfa Genedlaethol i alluogi ymwelwyr i gyrchu data pell o wahanol leoliadau yn yr amgueddfa, a datblygwyd systemau sain mewn sawl iaith i dywys ymwelwyr. Ond buom yn ddigon ffodus i gael taith dywys bersonol wedi'i harwain gan dywysydd gwybodus o'r enw Truman Kim, ac felly ni chawsom gyfle i roi prawf

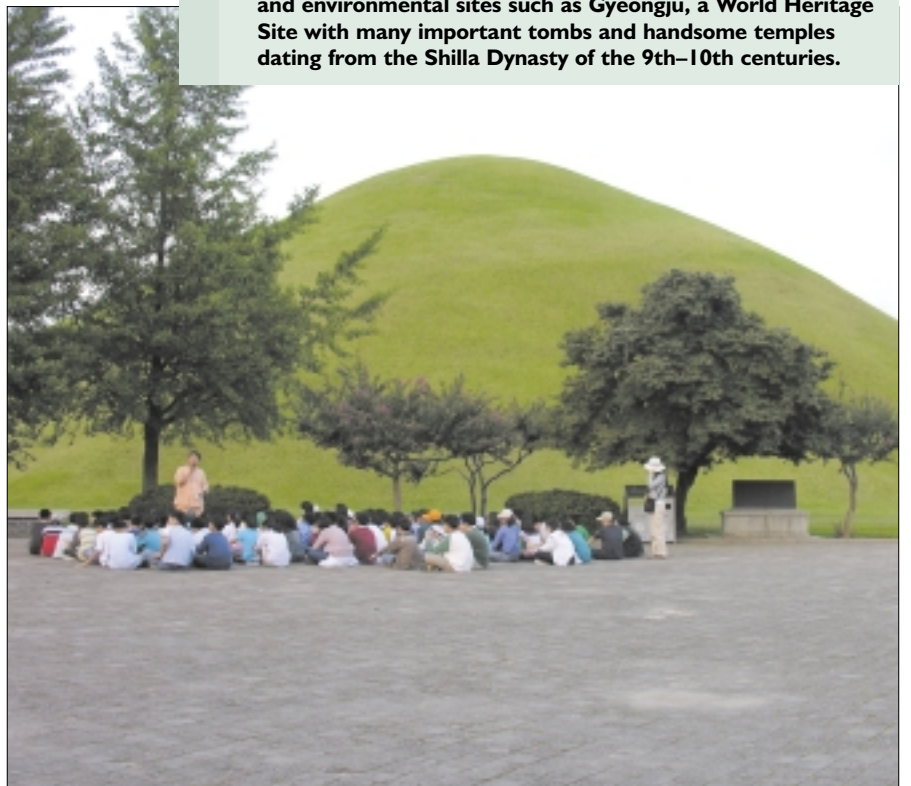
Ymwelwyr yn mwynhau arogleuon a gweadau'r perlyisiau a phlanhigion meddygol sy'n cael eu harddangos yn Amgueddfa Werin Genedlaethol Corea yn Seoul.
Visitors enjoy the scents and textures of medicinal herbs and plants on display at the Korean National Folk Museum in Seoul.

Mae grwpiau'n ymweld yn aml â safleoedd treftadaeth ac amgylcheddol De Korea, er enghraifft Gyeongju. Dyma Safle Treftadaeth Byd sy'n cynnwys nifer o feddrodau a themlau hardd yn dyddio o Deyrnasiad Shilla, 9fed–10fed ganrif.
Group visits are most common at South Korean heritage and environmental sites such as Gyeongju, a World Heritage Site with many important tombs and handsome temples dating from the Shilla Dynasty of the 9th–10th centuries.

ar y cyfarpar newydd, dim ond i glywed esboniad ohono a sut y cawsai ei osod.

Derbyniais e-bost hyfryd yn ddiweddar gan un o'r myfyrwyr o Gorea a fu'n cadw cwmni i ni yn ystod ein hymweliad. Dywedodd wrthyf ei fod wedi gweld un o gemau pêl-droed Cymru ar y teledu a phan welodd y Ddraig Goch yr oedd ei galon wedi llenwi â balchder wrth gofio'r cyflwyniadau yr oeddwn wedi'u gwneud am ddehongli yng Nghymru. Sylweddolai mor gyfarwydd ydoedd â Chymru, ac mor gryf oedd ei deimlad a'i chwilfrydedd am ein gwlad o ganlyniad i'n hymweliad. Gwyddwn sut yr oedd yn teimlo, ac yn sicr ni fyddaf byth yn anghofio fy amser yn Ne Corea.

Darlithydd, hyfforddwraig ac ymgyngorydd ar ddehongli diwyllianol sydd yn gweithio yng Nghaerdydd yw Teri Brewer. Fedrwrch gysylltu gyda hi ar tfb@brewerwells.org

Teri Brewer adds an international perspective to this issue, sharing her experience of interpretation in South Korea, where an active experience that engages all the senses and encourages participation, is the interpreter's aim.

'Hands on, feet in'. A view from the East

As we gingerly trod on the different stone surfaces of the acu-pressure track in Guri, our hosts explained the medical philosophy behind this feature of the community park and interpretive centre we were visiting. Here in South Korea, family values, cultural and environmental interpretation, health programmes and conservation issues are all treated as related topics, and thinking about these topics is strongly influenced by the Confucian values and distinctively Korean identity which people hold dear. A pro-biotic drink and supplies of ginseng tea followed, ensuring that we would learn through an unusually holistic experience. I was in South Korea as part of an international delegation organized through the *Association for Interpretation*.

In two weeks we had a chance to explore and discuss the state of interpretation in Korea with experts from the universities, museums, heritage sites and environmental projects as well as addressing several city councils and taking a central role in the *First International Hands On Expo* at Kintex, Seoul's splendid convention centre. Dr. Kye jung Cho, Professor of Forestry at Suncheon University and one of the founders of the *Korean Association for Interpretation*, was the organizer of our visit and ensured that we had the best possible introduction to the range of programs and ideas about interpretation being practiced in South Korea. The lively debates and conversations,

the warmth and sincerity of our welcome and the wonderful sites that we were able to visit demonstrated very clearly to us that in South Korea interpretation is already of a very high standard, with an admirable commitment to developing interpretive practice within a distinctively Korean framework. This is not only a credit to the KAI, but to the organizations and communities rising to the challenge of sharing special places and stories with a changing mixture of Korean and overseas visitors.

And "hands on, feet in" is very much the message we returned from Korea with. South Korea is a sophisticated and prosperous society and has considerable expertise in high technology as well as an abundance of interesting cultural and natural resources. The interpretive community has taken a thoughtful approach to the problem of where technology is appropriate, and where personal interpretation or other techniques may be more effective.

The interpretive sites we visited were immaculately cared for, lovingly presented and obviously much valued by both South Koreans and tourists from abroad, but it is interesting that the philosophy of interpretation which has developed there is one of active multi-sensory participation with an emphasis on well planned and supported personal interpretation in conjunction with well designed signage. South Koreans value an active experience that engages all the

senses and encourages participation by groups as well as individual appreciation of sites and resources. The solutions used so successfully there are mostly low-tech.

Many of the sites that we went to required special extra interpretation for non Asian visitors, unfamiliar with Korean spiritual and cultural traditions and history. The alignment and design of buildings follows conventions familiar to many Asians, but which require some explanation for greatest appreciation by visitors from other parts of the world. Attitudes towards nature and history at sites such as the *National Arboretum* offer a good introduction to Korean thought and traditional technologies as well as an imaginative approach to education. The way that the Korean visitors use these sites is also different from practices familiar in Europe and North America. For instance at one site we were told that it is considered particularly beneficial to stroll briskly through the pine groves of the site between 9 am and noon because the volatile oils from the pines are released at this time of day and are considered especially health giving. We were introduced to appropriate patterns of breathing to maximize these benefits during our own visit. A number of the sites that we visited also supported projects developed by *Agenda 21*, an international youth environmental initiative which South

Cynrychiolwyr y
Gymdeithas
Genedlaethol dros
Ddehongli yn arbrofi
gyda thrac acw-wasgedd
yn Guri, De Corea.

**National Association
for Interpretation
delegates experiment
with an acu-pressure
track at Guri in South
Korea.**

Korea has welcomed. Their focus has been on the development of interpretive sites that use sustainable technologies. Explaining the larger goals of the program to the visitor and encouraging their full exploration on the site is an important part of the experience.

We did encounter a few examples of new technologies being used, such as the state of the art systems being installed in the South Korean National Museum, where visitors can now access remotely held data from locations around the museum, and where high quality audio guides have been developed in several languages.

I was touched to receive an email from one of the Korean students who accompanied us on our visit. He told me that he had recently watched a football match on television where Wales were playing. He said that at the sight of the Welsh flag he had suddenly felt himself filled with pride and recognition - as he recalled having watched the presentations I made about interpretation in Wales while we were there and realized that he now had greater familiarity with, feeling for and curiosity about Wales as a result of our visit. I knew just how he felt and I will certainly never forget my time in Korea.

Teri Brewer is a lecturer, trainer and consultant on cultural interpretation based in Cardiff. E. tfb@brewerwells.org

Newid Byd yng Nghaeriw

Mewn un genhedlaeth yn unig, mae ffordd o fyw a orosodd yn Sir Benfro am ganrifoedd wedi darfod i bob pwrpas. Mae **Elaine Jones** yn dweud wrthym am brosiect 'hanes yn siarad' sydd â'r nod o gofnodi ffordd o fyw sydd bron wedi diflannu.

Ers canrifoedd mae cymunedau wedi diogelu hanes a gwerthoedd eu pobl drwy'r traddodiad llafar. Byddai hynafgwyr pob ardal yn trosglwyddo'u doethineb a'u gwybodaeth am wreiddiau'u pobl a thrwy hynny yn eu cysylltu â'u gorffennol. Yn ystod y ganrif ddiwethaf, newidiodd ein ffordd o fyw yn gyflymach nag erioed o'r blaen, ac ymddengys nad oes gennym bellach lawer o amser i wrando ar straeon o flaen y tân. Heb y traddodiad llafar hwn rydym mewn perygl o golli hanesion y rheiny sydd wedi cael profiad personol o'r newidiadau syfrdanol hyn.

Prosiect 'hanes yn siarad' yw 'Newid Byd yng Nghaeriw' sy'n cofnodi bywyd pob dydd plwyf yn Sir Benfro yn ystod yr 20fed ganrif. Cychwynnwyd y prosiect gan Awdurdod Parc Cenedlaethol Arfordir Penfro, a oedd yn ystyried sut y gallai

ddiogelu treftadaeth ddiwylliannol gyfoethog yr ardal a'i gwneud yn fwy hygyrch i bobl leol ac ymwelwyr. Dewiswyd y gymuned yng Nghaeriw oherwydd ei thraddodiad llafar cryf a chan fod y grŵp hanes wedi dechrau'r gwaith o recordio pobl leol. Yn ogystal, roedd gan yr Awdurdod gysylltiadau cryf yn barod yn yr ardal gan ei fod yn rheoli Castell Caeriw a'r Felin Heli, ac roedd yn awyddus i ategu ei waith diogelu a dehongli ar yr adeiladau hanesyddol hyn â gwaith â nodau cyffelyb ar y dreftadaeth ddiwylliannol ddiweddar.

Wedi ymgynghori â'r gymuned, darganfuwyd bod cryn frwdfrydedd dros y fenter, a sefydlwyd grŵp llywio bach i wneud cynnig i Gronfa Dreftadaeth y Loteri. Yn dilyn llwyddiant y cais, cafodd cydgysylltydd rhan-amser ei gyflogi a phrynwyd cyfarpar recordio a golygu sain,

Dysgu sgiliau traddodiadol Learning traditional skills

camera digidol a gliwiadur. Bydd y rhain yn parhau'n eiddo i'r gymuned i'w defnyddio yn y dyfodol. Talodd y grant hefyd am hyfforddiant a chymorth arbenigol gyda golygu sain a gwaith technegol arall.

Hyd yn hyn recordiwyd dros 50 o gyfweiliadau gan 10 o wahanol holwyr. Mae pobl leol wedi cael hyfforddiant mewn technegau holi a buont yn holi eu cyfeillion ac aelodau o'r teulu. Bu hyn yn ffordd lwyddiannus o gael cydweithrediad pobl, gan sicrhau eu bod yn teimlo'n gartrefol a throi'r cyfweiliad yn ddigwyddiad cymdeithasol. Hefyd mae'n golygu bod gan bobl leol y medrau angenrheidiol i barhau â'r prosiect ar ôl i'r cyllid ddod i ben.

Mae digwyddiadau cymdeithasol yn un o nodweddion amlycaf y prosiect. Yn ystod y digwyddiad mwyaf diweddar, dathliad o fedrau a chrefftau traddodiadol, denwyd dros 100 o bobl rhwng 9 a 90 oed. Defnyddir achlysuron o'r fath i roi gwybod i bobl sut mae'r prosiect yn dod yn ei flaen ac i ysgogi atgofion a gofyn am wirfoddolwyr newydd. Rhoddant gyfle i bobl ddod â gwrthrychau a ffotograffau sy'n dwyn atgofion o orffennol coll. Gellir tynnu llun neu sganio'r eitemau gwerthfawr hyn a'u dychwelyd i'w perchenogion cyn diwedd y noson.

Un o lwyddiannau arbennig y prosiect yw'r ffordd y mae wedi dwyn pobl ynghyd, yn hen ac ifanc, yn frodorion ac yn newydd-ddyfodiaid. Mae'r cyfweiliadau a'r digwyddiadau cymdeithasol wedi ysgogi

Sophie Williams yn holi Mrs Iris Butland
Sophie Williams interviewing
Mrs Iris Butland

trafodaeth ar y newid a fu mewn ffyrdd o fyw a gwerthoedd. Mae'r ysgol leol wedi cymryd rhan weithgar yn y prosiect. Rhoddwyd hyfforddiant i'r disgyblion mewn technegau holi a buont yn holi pobl mewn oed am yr Ail Ryfel Byd. Gobeithir y bydd modd defnyddio'r deunydd o'r prosiect drwy'r sir i ychwanegu dimensiwn lleol at y cwricwlwm.

Mae'r recordiau wedi dod â gorffennol Caerw yn fyw unwaith eto ac wedi agor ffenestr ar ddiwylliant sy'n prysur ddiplannu. Gyda'i gilydd maent hwy'n adrodd hanes ffordd o fyw a fu'n gadarn yn Sir Benfro am ganrifoedd lawer ond sydd, o fewn un

genhedlaeth fwy neu lai, wedi dod i ben. I lawer, roedd yn fywyd heb brif gyflenwad dŵr neu drydan, lle'r oedd cludiant yn brin a lle'r oedd y rhan fwyaf o nwyddau pob dydd ar gael yn lleol neu'n cael eu cynhyrchu'n lleol. Roedd yn gyfnod pan oedd hunangynhaliath yn golygu gofalu am ardd fawr a chadw mochyn; pan oedd cludiant cynaliadwy yn golygu cerdded, beicio neu fynd ar y bws; a phan

oedd ailgylchu ac aildefnyddio popeth yn rhan naturiol o fywyd pawb. Rhaid bod llawer o bobl yn eu hwythdegau yn gwenu wrth glywed damcaniaethau 'newydd' yr oes fodern am 'fyw cynaliadwy'.

Bydd yr archif yn cael ei lledaenu'n lleol drwy gyfres o CDau ar themâu arbennig. Mae nifer o bynciau wedi cael eu dewis gan y gymuned, yn amrywio o Fywyd Menywod i Gludiant a Chwaraeon, a'r nod yw cynhyrchu CD ar bob un. Proses lafurus fydd hon a fydd yn gofyn am oriau o waith golygu gofalus i dynnu darnau perthnasol allan o'r deunydd a recordiwyd a'u rhoi ynghyd mewn ffordd sy'n mynnu sylw ac yn adrodd hanes.

Mae cynlluniau ar y gweill hefyd i

sefydlu gwefan a defnyddio cyfryngau eraill megis drama. Ysbrydolwyd y Gymdeithas Gymunedol i'r fath raddau fel ei bod yn ceisio cyllid i gynhyrchu llyfr yn seiliedig ar y deunydd a gasglwyd. Mae geiriau a ffurfiau tafodieithol lleol yn cael eu cofnodi a rhoddir y ffeiliau sain yn archif y Cyngor Sir, sy'n cefnogi'r prosiect.

Gobaith y Parc Cenedlaethol yw defnyddio rhai o recordiau'r prosiect mewn arddangosfa barhaol yn y Felin Heli sy'n un o'r atyniadau mwyaf poblogaidd gan ymwelwyr. Nid oes amheuaeth bod atgofion llafar, wedi'u cyfuno â delweddau ffotograffig, yn ffordd nerthol iawn o ddangos sut y bu bywyd yn y gorffennol. Yn wahanol i ddulliau dehongli eraill, gall hanes llafar ddod â realaeth a bywiogrwydd i'r pwnc dan sylw. Boed yn rôl newidiol menywod neu'r bygythiad i fioamrywiaeth, mae popeth yn gwneud mwy o synnwyr i ni os ydym yn ei glywed yng nghyd-destun lle go iawn gan bobl go iawn. Serch hynny, bydd yn bwysig pwylllo a chymhwysio egwyddorion methodoleg ddehongli at y rhan hon o'r prosiect. Er y bydd pobl leol yn mwynhau'r manylder ac yn eistedd am oriau'n gwrandao ar gymdogion yn adrodd eu hanes, ni fydd yr hanesion hyn yn cipio dychymyg ymwelwyr yn yr un ffordd. Yr her fydd defnyddio'r deunydd yn greadigol i ychwanegu dyfnder profiad at yr arddangosfa. Ond her i'r dyfodol yw hon. Hyd yma mae'r prosiect wedi dangos bod hanes llafar yn ffordd ddefnyddiol o gynnal a diogelu treftadaeth ddiwylliannol cymuned wledig. Gobeithir mai dyma'r dechreuad yn unig yn Sir Benfro ac y bydd cymunedau eraill yn dilyn esiampl Caerw a'r gwersi y maent hwy wedi'u dysgu i ddechrau recordio eu hatgofion eu hunain.

Mae Elaine Jones yn gweithio i Awdurdod Parc Cenedlaethol Arfordir Penfro a gellid cysylltu â hi ar elainej@pembrokeshirecoast.org.uk

Cofio am gampau'r gorffennol
Recalling past sporting triumphs

Changing Times in Carew

In just one generation, a way of life which endured in Pembrokeshire for centuries has largely come to an end.

Elaine Jones tells us about a “talking” history project which aims to preserve stories of this vanishing time.

Anna Hannaford a ffrind
Anna Hannaford and friend

For centuries communities have carried the history and values of their people forward through the oral tradition. Elders passed on wisdom and knowledge which helped each generation to understand where they came from, and connected people to their heritage. The way of life within the recent past has probably changed more than ever before, yet modern lifestyles leave little room for fireside storytelling. Without this oral tradition we are in danger of losing the stories of those who have experienced these changes first hand.

‘Changing Times in Carew’ is a “talking” history project which is recording the story of everyday life in a South Pembrokeshire parish in the 20th century. The project was initiated by the Pembrokeshire Coast National Park Authority, which was looking at ways to conserve the rich cultural heritage of the area and make it more accessible to locals and visitors. The Carew community was approached, not only because of its rich oral tradition, but also because the history group had started the process of recording local people. In addition, the Authority already had strong links in the area through its management of Carew Castle and Tidal Mill, and were keen to balance the conservation and interpretation of these historic monuments with that of the more intangible heritage of the recent cultural past.

Community consultation soon established an appetite for the initiative and a small steering group was put together to make a bid to the Heritage Lottery Fund. This enabled a part-time coordinator to be employed, and funded the purchase of recording and sound editing equipment; a digital camera and a laptop. These will remain in the ownership of the community for future use. Training and specialist help with sound editing and other technical issues are also funded.

To date over 50 interviews have been recorded by 10 different interviewers. Local people have been trained in interviewing

techniques and have interviewed their friends and families. This has been a successful approach, immediately putting people at ease and turning the interview into a social event. It has also given local people the skills to continue with the project after the funding comes to an end.

Social gatherings are a strong feature of the project. The most recent event, a celebration of traditional skills and crafts, attracted over 100 people ranging from 9 to 90. These events are used to update local people on the progress of the project and to stimulate reminiscence and bring forward new volunteers. They provide the opportunity for people to bring along artefacts and photographs which can act as potent reminders of past events. These precious items can then be scanned and returned to their owners on the same evening.

A particular success of the project has been the way it has brought people together; young and old, natives and newcomers. The interviews and social events have provoked debate about changing ways of life and values. The local school has taken an active part in the project. Pupils have been trained in interview techniques and have interviewed older members of the community about the wartime period. It is hoped that material from the project can be used throughout the county to add a local dimension to the curriculum.

The recordings have brought to life Carew's recent past and opened a window onto a culture that is rapidly disappearing. Collectively they tell of a way of life which endured in Pembrokeshire for centuries but has, in just one generation, largely come to an end. For many it was a life without mains supplies of water or power, where transport was limited and when much of what was needed for everyday living was available locally or gleaned from the land itself. Recalling a time when self-sufficiency meant a large garden and a pig; when sustainable transport meant walking,

cycling or taking the "jungle bus", and recycling was simply make do and mend, many octogenarians must smile when they witness today's 'new' theories on 'sustainable living'.

The archive is to be disseminated locally through a series of themed CDs. A number of topics have been identified by the community, ranging from Women's Lives, to Transport and Sport and the aim is to produce a CD on each. This will be a painstaking process, requiring careful editing of hours of recorded material to extract snippets that can be put together in a way that captures attention and tells a story.

There are also plans to set up a website and use other media such as drama. The Community Association has been so inspired that it is now seeking funding to produce a book based on the oral material collected. Local words and dialect are being preserved and sound files will be deposited in the archive of the County Council, whose officers are supporting the project.

The National Park Authority hopes to use some of the project recordings in a permanent exhibition at the Tidal Mill, a major visitor attraction in the area. There is no doubt that recorded memories, combined with photographic images, are a very powerful means of bringing a place to life. Oral history can bring realism and immediacy to topics in a way other interpretation can not. Whether it be the changing role of women or threats to biodiversity – all are made more real when heard in the context of a real place from real people. However, it will be important to exercise caution and to apply the discipline of interpretative methodology when it comes to this part of the project. While locals enjoy the detail and will sit for hours listening to neighbours recount their stories, these stories will not captivate visitors in the same way. The challenge will be to use the material creatively to add depth of experience to the exhibition. But this is a challenge for the future. So far the project

Atgofion amaethyddol a anes yr esgidiau pigog– wedi'u gwisgo gan dair cenhedaeth! Farming memories and the story of the spikes – worn by three generations!

has shown that oral history is a useful means of sustaining and conserving the cultural heritage of a rural community. It is hoped that this is only the beginning in Pembrokeshire and that other communities will use the example of Carew and the lessons they have learnt to start recording their own memories.

*Elaine Jones is Interpretation Officer for the Pembrokeshire Coast National Park Authority
T. 01646 624855
E. elainej@pembrokeshirecoast.org.uk*

Creu sgysiau ag ymwelwyr

Sut mae penderfynu beth i'w gynnwys mewn oriel newydd mewn amgueddfa?

Mae **Nia Williams**, Cydgysylltydd Addysg yn Sain Ffagan, yn rhannu ei phrofiad o weithio ar ddatblygu Oriol I, a'r arddangosfa 'Perthyn' newydd yr Amgueddfa a fydd yn agor yn 2007.

Ysgol Neyland
Neyland school

'Yn lle rhoi gwrthrychau'n unig ar bedestalau, mae'n hen bryd i ni roi ein hymwelwyr ar bedestalau hefyd.'

Cyfieithwyd o K. McLean, *Planning for People in Museum Exhibitions* (1993)

Eleni bu'r staff yn Amgueddfa Werin Cymru, Sain Ffagan yn gweithio i greu lle arddangos newydd o'r enw Oriol I. Bydd yn cymryd lle'r hen oriel Diwylliant Materol a ddyluniwyd 35 mlynedd yn ôl. Ein gobaith yw darparu lle cymdeithasol i ymwelwyr fwynhau'r casgliadau, gan eu cynnwys yn y broses o gasglu ac o fyfrio ar beth y mae Cymru yn ei golygu i bobl heddiw. Bydd yr arddangosfa gyntaf, 'Perthyn', yn agor ym mis Ebrill 2007.

Roedd angen i ni fod yn siwr y byddem yn darparu'r hyn yr oedd pobl ei eisiau. Er mwyn gwneud hyn, ymgymeryd ag arolwg o'r hen arddangosfa yn 2005 i ddarganfod sut yr oedd yn cael ei defnyddio a pham yr oedd rhai pobl yn dewis peidio ag ymweld â hi. Cafodd yr holiadur ei ragbrofi gan aelodau o'r tîm prosiect cyn cael ei drosglwyddo i werthuswr allanol i ymgymryd â'r arolwg terfynol. Bydd y wybodaeth a gasglwyd yn cael ei chymharu â'r wybodaeth o arolwg cyffelyb a wneir ar ôl agor yr oriel newydd yn 2007.

Mae gwerthuso a phrofi prototeip ar wahanol adegau wedi dylanwadu ar ein cynlluniau a'n syniadau. Bu trefnu

trafodaethau a gweithdai â gwahanol fathau o ddarpar ddefnyddwyr – disgyblion ysgol, athrawon, grwpiau cymunedol a ffoaduriaid – yn hanfodol. Mae'r hyn a ddarganfuwyd wedi llywio'r broses wrth i ni ddatblygu'r arddangosiadau.

Trwy'r gwaith ymchwil, mae tîm y prosiect wedi gweld sut mae pobl yn creu eu hystyron a'u gwybodaeth eu hunain mewn orielau. Buom yn ffodus i glywed atgofion, a rhannu barn a syniadau personol am wrthrychau. Roedd y broses yn un addysgol i'r tim, â nifer yn gweithio mewn meysydd cymharol newydd. Crewyd cyfle naturiol felly i fyfrio ar gymhlethdod y prosesau sy'n rhan o'r ffordd mae pobl yn dysgu. Mae'r fframwaith 'Ysbrydoli Dysgu i Bawb' a'r data a gasglwyd o astudiaethau amgueddfaol cyfredol wedi arwain at ddatblygu geirfa newydd ar gyfer dysgu, ac wedi caniatáu staff arbrofi wrth greu llwybrau dysgu gweithredol gyda'r ymwelwyr.

Un o'r problemau a wynebwr wrth ddatblygu arddangosfa yw nad ydym yn gwybod fawr ddim am hanes penodol rhai o'r gwrthrychau. Drwy weithio gydag artistiaid, beirdd a haneswyr rydym wedi gallu creu ymatebion newydd a mwy personol ar gyfer y casgliadau. Rydym hefyd wedi rhoi cyfle i unigolion a chymunedau fynegi eu hymatebion a'u safbwyntiau drwy arddangosfeydd sy'n deillio o'r gymuned, storïau digidol a gwaith animeiddio. Un enghraifft o hyn yw'r gwaith a wnaed gan y cwmni animeiddio Cinetig gydag ysgolion i gynhyrchu arddangosiadau fideo ar gyfer yr oriel.

Bydd llwyddiant yr oriel yn cael ei werthuso drwy raglen o ymchwil ymwelwyr. Bydd elfennau rhyngweithiol yn yr arddangosfa yn galluogi ymwelwyr i gyfrannu'n uniongyrchol at esblygiad yr arddangosiadau. Yn y modd hwn, bydd defnyddwyr yn cael rhan mewn dehongli'r gwrthrychau a darperir fforwm ar gyfer trafod sut y dylai Amgueddfa Werin Cymru gynrychioli Cymru yn y dyfodol.

Gweithio i Amgueddfa Werin Cenedlaethol Sain Ffagan wna Nia Williams a gellid cysylltu â hi ar Nia.Williams@museumwales.ac.uk

Creating conversations with visitors

‘Instead of only placing our objects on pedestals, it’s time we placed our visitors on pedestals as well.’

K. McLean,
Planning for People in Museum Exhibitions (1993)

How do you decide what goes into a new museum gallery? **Nia Williams**, Education Coordinator at St. Fagans: National History Museum, shares her experience of working on the development of Oriol I and the Museum’s new ‘Belonging’ exhibition which will open in April 2007.

This year staff at St Fagans: National History Museum have been creating a new gallery space, Oriol I. It will replace the old Material Culture Gallery, designed 35 years ago, and will provide a social space for visitors to enjoy the collections, involving them in the process of collecting and reflecting on what Wales means to people today. The first exhibition Perthyn/Belonging will open in April 2007.

This time, we wanted to be sure that we provided what people want. In order to do this, a baseline survey of the old display was carried out in 2005 to establish how it was being used and why some people chose not to visit. The questionnaire was piloted by members of the project team before being handed over to an external evaluator for the final survey. The information gathered will be compared with a replicate survey undertaken after the opening of the new gallery in 2007.

Evaluation and prototype testing at various stages during the development of the exhibition have helped shape decision-making and will continue to do so.

The involvement of curatorial staff

- in questioning visitors and facilitating discussions and workshops with different types of potential users - school pupils; teachers; community groups and refugees - has been vital. The findings have been influential in developing the displays,

Through the research, the project team has had a glimpse at the ways in which people construct their own meanings and knowledge in gallery settings. We have been fortunate to hear personal memories, views and ideas about objects. Because the team has been actively involved in learning new techniques and digesting research, we have also been able to ponder upon the complexity of the learning processes. The ‘Inspiring Learning for All’ framework and data collected from the current museum studies have served as a means of developing a new vocabulary for learning, and allowed staff to experiment in creating active learning pathways with the visitors.

One of the issues the team face in developing the exhibition is that we know very little of the personal histories behind some of the objects. Working with external artists, poets and historians has enabled us

Dethol pa wrthrychau fydd ar y ddresel yn y ffilm animeiddio
Teachers discuss potential storylines

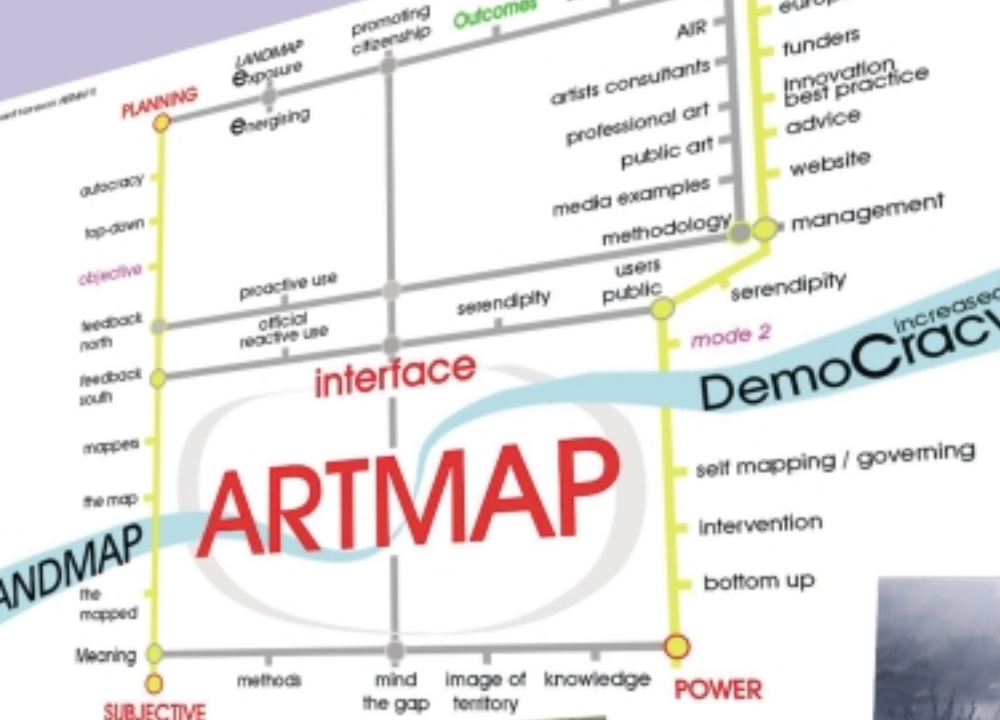
to present new and more personalised responses to the collections. We have also provided opportunities for individuals and communities to express their responses and views through community-curated displays, digital stories and animation work. An example would be the animation company *Cinetig*’s work with pupils of three different schools to produce video displays for the gallery.

The success of the gallery will be evaluated through a programme of ongoing visitor research. Interactive elements in the exhibition will enable visitors to directly contribute to the evolution of the displays. In such a way it is hoped to involve users in the way objects are interpreted and to provide a forum to discuss how St Fagans: National History Museum should represent Wales in its collections and its future development.

*Nia Williams is Education Coordinator at St Fagans: National History Museum.
Nia.Williams@museumswales.ac.uk*

Patrymau ar wrthrych yn deffro dychymyg ymwelwyr iau
Testing the impact of various objects to see which ones capture the imagination

Gêm yn Ynys-las

Bu **Glenn Davidson** yn chwarae gemau cyfrifiadur drwy gydol yr haf! Ac nid yw'n unig chwaith. Mae miloedd o ymwelwyr â Gwarchodfa Natur Genedlaethol Ynys-las wedi gallu chwarae hefyd, fel rhan o brosiect delweddu a dehongli tirwedd arloesol.

Yn ddiweddar bu ymwelwyr â'r Warchodfa Natur Genedlaethol yn Ynys-las, ar Foryd Dyfi i'r gogledd o Aberystwyth, yn cwrdd â Dewi, Avatar (cymeriad sgrin cyfrifiadurol) 200 troedfedd o daldra. Mae Dewi'n "byw" o fewn rhithfodel 3D o foryd a gwarchodfa natur Dyfi, ac yn edrych i lawr arnynt o'i wylfan ranbarthol. Yn y cyflwyniad dangosir i'r ymwelwyr sut i chwilio am ffilmiau byr sy'n disgrifio'r tirweddau, creaduriaid, planhigion a nodweddion. Drwy gyfrwng rhyngwyneb syml, sef botwm a ffon reoli, gellir cael Dewi i gerdded drwy'r wlad a dod o hyd i'r ffilmiau sydd wedi'u cuddio yn y dirwedd. Yn gysniadol, mae Dewi'n cynrychioli safbwynt yr arbenigwr a'r ymwelydd o fewn y dirwedd ffisegol o amgylch y ganolfan.

Dyma'r model rhyngweithiol beiddgar newydd y mae Cyngor Cefn Gwlad Cymru wedi'i gomisiynu gan Artstation. Bu'n cael ei ddefnyddio ers dau fis bellach

a bu astudiaeth i asesu'r prosiect yn mynd rhagddi ers yr haf. Mae hanes y prosiect yn dechrau'n ôl yn 2003.

Mae Carl Atkinson, pennaeth dehongli CCGC, yn cydio yn y stori. "Bu cael y prosiect rhyngweithiol newydd ar ei thraed yn dasg heriol ond diddorol. Mae hi wedi cymryd mwy o amser, wedi costio mwy, ac wedi peri mwy o boen nag yr oeddwn wedi'i ragweld. Mae'r daith o gomisiynu'r rhaglen hyd at ei gweithredu'n llawn wedi cymryd oddeutu 18 mis. Fel llawer un sydd ynghlwm wrth ddehongli tirwedd, roeddwn yn ymwybodol o botensial arddangosion rhyngweithiol cyfrifiadurol i roi dimensiwn newydd i'r broses o ddehongli 'lle'. Ond roeddwn hefyd yn ymwybodol o'r problemau a all godi, ac yn cofio rhybuddion Ben Gammon o Amgueddfa Wyddoniaeth Llundain yn ei ymchwil i ymateb ymwelwyr i arddangosion rhyngweithiol 'Seven gruelling years of watching angry visitors'."

Ar yr un pryd, ond yn annibynnol, roedd CCGC, Awdurdod Datblygu Cymru a Chaerdydd 2008 wedi comisiynu Glenn Davidson o Artstation i ymchwilio i dechnegau cyfryngol a mapio digidol, gyda'r bwriad posibl o'u cymhwyso at Landmap CCGC. Roedd yr ymchwil, o dan yr enw ArtMap, yn cynnwys llawer o syniadau newydd, gan gynnwys esgyrn y cysyniad rhyngweithiol, wedi'i seilio ar dechnoleg

Glenn a Wyn yn ffilmio Iwan Llewellyn-Jones (piano) a Nikki Thomas (sielo) yn recordio Ynyslas gan John Metcalf yng Nghanolfan Mileniwm Cymru yn 2005.

Glenn and Wyn film Iwan Llewellyn-Jones (piano) and Nikki Thomas (cello) recording Ynyslas by John Metcalf at Wales Millennium Centre 2005.

Nid oes unrhyw debygrwydd rhwng Dewi yr Avatar a thad Wyn!
Dewi the Avatar is nothing like Wyn's Father!

a chaiff ei roi mewn safle i wyllo. Ar ôl i'r clip ddod i ben mae'r safbwynt yn cael ei ryddhau a gall defnyddwyr symud yn eu blaen i'r clip nesaf."

"Gwnaed peth gwerthuso ffurfiannol gyda dosbarth o ddisgyblion ysgol yng nghyfnodau allweddol 2 a 3, i weld sut y byddent yn defnyddio'r system ac yn elwa ar y profiad. Fel y gellid disgwyl, roedd ganddynt fwy o ddiddordeb mewn symud y ffigur ar y sgrin nag yng nghynnwys y clipiau fideo. Nid y stiwdio oedd y lle yr oeddem wedi bwriadu ei ddefnyddio at y pwrpas hwn, ond profodd fod y system yn hawdd ei defnyddio."

Gyda'i gilydd, mae Artstation a CCGC wedi mentro'n eofn i le y bydd eraill yn sicr o ddilyn, yn ddyfnach byth i seice'r genhedlaeth newydd o ymwelwyr sy'n llwyr gyfarwydd â chyfrifiaduron. Cam cyntaf petrus mewn ymchwil rhagweithiol yw hwn, sydd â'r nod o wella modelau goddefol y gorffennol o gyflwyno gwybodaeth.

Roedd Tîm Prosiect Ynys-las yn cynnwys:

Glenn Davidson ac Anne Hayes, Cyfarwyddwyr Artstation, Canolfan Celfyddydau Chapter, Caerdydd.
E. glenn@artstation.org.uk

Wyn Mason sy'n dysgu astudiaethau ffilm ym Mhrifysgol Morgannwg.

Dr Mark Palmer sy'n dysgu cyfrifiadureg ym Mhrifysgol De-Orllewin Lloegr.

Carl Atkinson, pennaeth dehongli Cyngor Cefn Gwlad Cymru.

John Metcalf a sefydlodd ac sy'n rhedeg Gŵyl Gerdd Morgannwg. Mae ei gerddoriaeth yn cael ei chwarae a'i chlodfori'n rhyngwladol.

x-form – Arbenigwyr o'r Iseldiroedd – rhithgynnwys a gemau.

Black Box Ltd

gemau, o ddefnyddio bysellfwrdd cyfrifiadurol i lywio avatar o gwmpas tirwedd dri dimensiwn wedi'i chreu o ffotograffau o'r awyr a data lloeren am uchder. Roedd ffilmiau byr wedi'u gosod yn y dirwedd, yn disgrifio nodweddion y lle dan sylw.

Meddai Carl eto: "Ar ôl gweld y gwaith hwn fe ddechreuais drafodaethau â Glenn ar sut y gellid defnyddio'r rhyngwyneb prototeip at bwrpas dehongli ar y safleoedd yr oeddem yn eu rheoli. Yn 2003, comisiynwyd Artstation i gynhyrchu rhaglen i ddehongli a delweddu'r dirwedd yn Ynys-las, ynghyd â ffordd o lywio ac o gyrchu deunydd deongliadol drwy daith rith."

Mae Dr Mark Palmer, athronydd a rhaglennydd rhithwirionedd, yn aelod allweddol o Artstation. Nododd y tîm mai 'hedfan drwodd' yw un o brif nodweddion dehongli "rhyngweithiol" arferol, sy'n cynnig profiad goddefol wedi'i recordio ymlaen llaw i unrhyw ddefnyddiwr sy'n dychwelyd neu ddefnyddiwr newydd. Mewn gwrthgyferbyniad, byddai prosiect Ynys-las yn rhoi rhywydd i'r ddefnyddwyr hel gwybodaeth wrth eu pwysau ar lefel a ddiffiniwyd ganddynt *hwy eu hunain*, profiad a oedd yn debycach i gêm: byddai'n hwyl ac yn wahanol bob tro.

Magwyd y gwneuthurwr ffilmiau Wyn Mason ger Ynys-las. Mae ei deulu yn dal i fyw'n lleol a rhoddwyd yr enw Dewi i avatar y prosiect, ar ôl tad Wyn. Dros gyfnod o 18 mis bu Glenn a Wyn yn sgrïptio a gwneud ffilmiau a oedd yn dramateiddio ac yn dehongli gwybodaeth eang Mike Bailey, rheolwr y ganolfan, am yr ardal. Ceisiwyd cydbwysedd creadigol yn y

defnydd o ddeialog Cymraeg a Saesneg. Dyfeisiwyd dull a oedd yn cynnwys "neillebau" bach (fel yn Shakespeare). Yn ystod darn Cymraeg, ceir neillebau Saesneg, ac fel arall. Er enghraifft, mae neilleb Gymraeg yn ystod darn Saesneg ar dwyni tywod yn gresynu bod "y ffermwyr ond yn gwarchod y dirwedd er mwyn ymwelwyr...". Erbyn hyn mae'r gronfa ddata'n cynnwys oddeutu 40 o ffilmiau byr rhwng 15 a 50 eiliad o hyd. Mewn rhai ceir cyfeiliant sain i'r sylwebaeth megis seiniau natur a cherddoriaeth. Cafodd cerddoriaeth yn dwyn y teitl *Ynyslas* ei rhoi gan y cyfansoddwr John Metcalf ac fe'i recordiwyd yng Nghanolfan Mileniwm Cymru yng Nghaerdydd.

Nododd Carl ymhellach: "Roedd yn rhaid i ni sicrhau nad oedd y sialensiau technegol yn cymylu nod y prosiect o gynnig profiad deongliadol o safon uchel i'r defnyddiwr. Roedd yn bwysig nad oedd defnyddwyr yn colli gwybodaeth a bu'n rhaid cadw rhyw fath o gysylltiad thematig rhwng y clipiau fideo i sicrhau na fyddai'r profiad yn rhy 'ddarniog'. Mae'r clipiau cyntaf mewn dilyniant yn dechrau gyda sylwebaeth thematig. Gan ddefnyddio'r botymau, mae maint Dewi'n cael ei leihau nes ei fod yn edrych ar ardal leol. Yn awr mae'r sgriniau'n llawer mwy a gall Dewi gerdded drwyddynt ac o'u hamgylch ac maent hwy'n cylchdroi i'w wynebu bob tro. Os gwelir cefn sgrin, mae'n mynd yn lled dryloyw er mwyn peidio â rhwystro golwg y defnyddiwr. Drwy wasgu'r botwm graddio i lawr eto a gwneud i Dewi gerdded tuag at sgrin, mae ffilm fer sgrin-law yn ymddangos yn awtomatig. Caiff maint Dewi ei leihau'n awtomatig

Empowering visitors at Ynyslas

Glenn a Wyn yn paratoi'r camerau.
Glenn and Wyn prepare cameras.

A 200-foot-high giant strides over the National Nature Reserve at Ynyslas, on the Dyfi estuary. The giant is Dewi, a computer generated 'avatar', a digital Spirit Guide. Dewi takes new visitors to Ynyslas by the (virtual) hand and reveals its secrets to them on an interactive TV screen which they themselves control – and within which Dewi himself lives! **Glenn Davidson** explains.

Visitors to the National Nature Reserve at Ynyslas, on the Dyfi Estuary north of Aberystwyth, were recently confronted by Dewi, a 200 foot tall avatar (computer-based screen character). Dewi "lives" within a 3D virtual model of the Dyfi estuary and nature reserve, on which he looks down from a regional viewpoint. Dewi's job is to give visitors, on their first arrival in the Visitors' Centre, a compelling visual overview of the entire Estuary: its sandy shores and tides, its abundant flora and fauna, its lunar landscape of dunes, its sunken Neolithic forests, its ancient tales, its living history. Visitors can then make their own ways out into the Reserve, better empowered to appreciate its windswept

beauty and rich natural diversity. An introductory sequence prepares visitors for 'hunting' short films that describe the landscapes, creatures, plants and features. Through a simple button and joystick interface Dewi can be walked around to investigate films embedded in the landscape. Conceptually speaking, Dewi represents both an expert's and a visitor's point of view within the physical landscape around the centre.

This is the daring new interactive commissioned by CCW from Cardiff media artists Artstation. The experimental interactive has now been up and running for about 2 months. An end of summer evaluation study is now proceeding. The story of how this came about starts back in 2003.

Carl Atkinson, CCW's head of interpretation takes up the story. "Getting the new interactive running has been a challenging but interesting journey. It has taken longer, cost extra and involved considerably more angst than I initially envisaged. The journey from commissioning to full operation has taken around 18 months. Like many involved in landscape interpretation, I was conscious of the potential of computer interactive exhibits to offer a new dynamic to the interpretive experience of 'place'. But I was also aware of cautionary tales, like those offered by Ben Gammon of The London Science Museum in his visitor research report on computer interactives titled "Seven gruelling years of watching angry visitors".

Concurrently, but not related, CCW, the Welsh Development Agency and

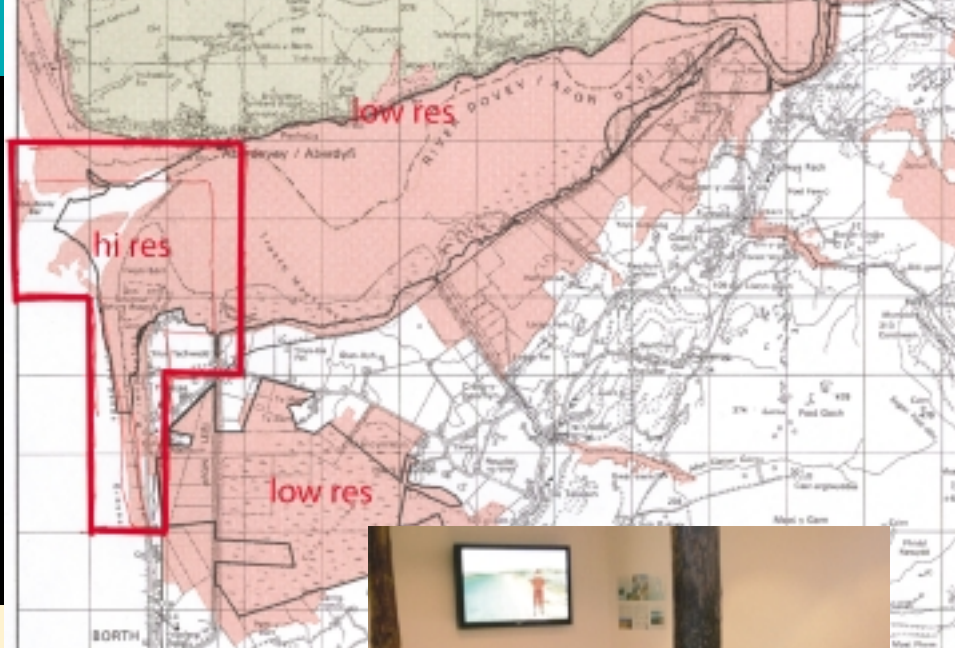
Cardiff 2008 were funding artist Glenn Davidson of Artstation to research digital media and mapping techniques, with possible application to CCW's Landmap. Known as ArtMap, the research contained many new ideas including the bones of the interactive concept built from games technology, using a computer keyboard to steer an avatar around a three dimensional landscape constructed from aerial photographs and satellite height data. Spatially located movie clips stood in the landscape, describing the properties of that place.

Carl again: "On seeing this work I embarked on discussions with Glenn about potential use of the prototype interface for interpretation at sites under our management. In 2003 we commissioned Artstation to produce an interpretive landscape visualisation for Ynyslas, together with a means of navigating and accessing interpretive material through a virtual journey".

Philosopher and virtual reality programmer Dr Mark Palmer is a key member of Artstation. The team distinguished a flythrough, a common feature of so called "interactive" interpretation, as a pre-recorded and "passive" experience for any returning or subsequent user. In contrast, the Ynyslas project was to leave users free to harvest information at the pace and to the depth the user themselves defined; an experience more like a "game"; unpredictable and fun and remaining different each time it is used.

Film maker Wyn Mason grew up near Ynyslas. His family still live locally and the project's avatar became known as Dewi,

Wyn Mason wedi cael y fargen waethaf –
ffilmio'r llanw yn Ynys-las, Ionawr 2004.
**Wyn Mason draws the short straw –
filming the tide at Ynyslas January 2004.**

after Wyn's Father. Over 18 months Glenn and Wyn scripted and shot films that dramatised and interpreted centre manager Mike Bailey's encyclopaedic knowledge of the area. A creative balance was sought in the use of English and Welsh dialogue. A method of small "asides" (as in Shakespeare) emerged. Spoken in English, they butted in on Welsh and visa versa. A Welsh aside, during an English narration on sand dunes ruefully plays to local sensitivities "...the farmers only tend the landscape for the tourists...". The system database now contains approx 40 media clips of between 15 - 50 seconds duration. Some contain audio accompaniment to commentary, some ambient sounds and music. Music titled *Ynyslas*, by composer John Metcalf, was also donated and recorded at the Wales Millennium Centre in Cardiff.

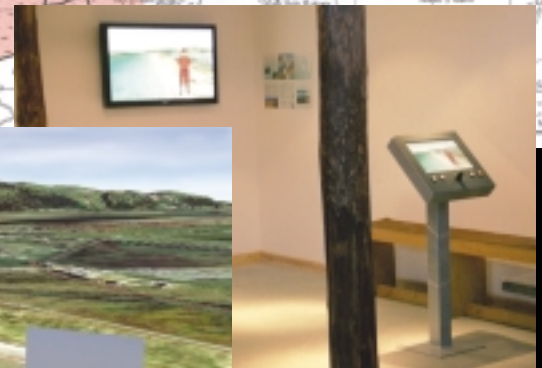
Carl: "We needed to ensure that the technical challenges did not eclipse the project's aim of delivering a high quality interpretive experience for the user. We had to make sure users did not miss information and to try to ensure some kind of thematic linkage was retained between clips so that the interpretive experience wasn't too fragmented". First clips in a sequence correspondingly start with a thematic commentary. Using the buttons Dewi is scaled down to medium size local area view. Screens are much larger and Dewi can walk through and around them and they rotate to remain facing him. If the back of a screen is seen, it becomes semi-transparent so as not to obstruct the user's point of view. Pressing the scale down

button again and walking Dewi at a screen, triggers an automatic full screen movie clip. Dewi is auto scaled and positioned to watch. When a clip finishes the point of view is released and users can progress to the next clip.

Carl continues: "prior to installing the interactive we undertook some formative evaluation with a class of key stage 2 and 3 school pupils, looking at how they used it and what they picked up from the experience. Predictably this first use of the prototype showed that kids were more interested in moving the figure about than in the content of the video clips. Artstation's studio was not the intended locality for the work, but it proved the system was easy to use".

Together, Artstation and CCW have boldly gone where others must surely follow, deeper into the psyche of the new generation of computer literate visitors. This is a tentative first step in proactive research aimed at improving on the passive information delivery models of yesterday.

Rhyngwyneb Consol
Rhyngweithiol Ynys-las,
dyluniad ar y cyd â
Black Box Ltd.
**The Ynyslas Interactive
Consol Interface, a Design
collaboration with Black
Box Ltd.**

The Ynyslas Project Team included:

Glenn Davidson and Anne Hayes
are Directors of Artstation based
at Chapter Arts Centre, Cardiff
E. glenn@artstation.org.uk

Wyn Mason teaches film studies
at University of Glamorgan.

Dr Mark Palmer teaches computer
science at The University of the West
of England, Bristol.

Carl Atkinson Head of Interpretation
for Countryside Council for Wales

John Metcalf established and runs the
Glamorgan Music Festival. His music is
played and acclaimed internationally.

x-form Dutch Specialists - virtual
content and gaming.

Black Box Ltd

Dathlu llwyddiant ac arloesedd ym maes dehongli yng Nghymru

Mae **Ruth Waycott** a **Ruth Taylor Davies** yn adrodd ar ail Gynhadledd Flynyddol Dehongli Cymru.

Yn ein cynhadledd ddeuddydd ym Mlaenafon buom yn dathlu llwyddiannau diweddar yng Nghymru, gan roi sylw i'r enghreifftiau gorau o ddehongli treftadaeth amgylcheddol a diwylliannol ein gwlad. Crwydro Safle Treftadaeth Byd Blaenafon, taith i waelod Pwll Mawr (yr Amgueddfa Lofaol Genedlaethol sydd wedi

ennill gwobr Gulbenkian), ac adloniant ar ôl cinio gan Tyrone O'Sullivan oedd rhai yn unig o'r danteithion a gynigiwyd i dros ddeugain cynrychiolydd yn ail gynhadledd Dehongli Cymru yn y Gwanwyn.

I gychwyn y gynhadledd, eglurodd Eurwyn Wiliam, Dirprwy Gyfarwyddwr yr Amgueddfa Genedlaethol, sut mae'r Amgueddfa yn dehongli diwydiant yng Nghymru. Yna rhoddodd Peter Walker, Ceidwad yr Amgueddfa Lofaol Genedlaethol, Pwll Mawr, ei farn ar sut y gellir defnyddio tlysau hynafol a chyfarpar diwydiannol segur i ysgogi, perthnasu a datgelu. Manylodd Richard Bevins ar y cyllid enfawr sydd ei angen i wneud cyfiawnder â stori Cymru – y genedl ddiwydiannol gyntaf – mewn Amgueddfa Genedlaethol newydd sy'n cyfuno treftadaeth a'r cyfryngau deongiadol diweddaraf, fel y gwnaethpwyd yn Amgueddfa Genedlaethol y Glannau yn Abertawe.

Cyflwynodd Tom Pert o Gomisiwn Brenhinol Henebion Cymru gronfa ddata ar-lein y Comisiwn, COFLEIN, a'r gwaith rhagbrofi arloesol a chyffrous a wnaed yn Rhuthun ar ddefnyddio cymhwysiad GIS symudol i greu 'e-drywydd' drwy'r dref. Dangosodd Jonathan Knight o Blackbox AV, cwmni Cymreig sy'n cyflenwi technoleg newydd i amgueddfeydd ac atyniadau ar hyd a lled y DU, sut y gellir defnyddio electroneg uwch-dechnoleg mewn cymwysiadau is-dechnoleg ond

effeithiol, fel yng Nglanfa Goetre. Dylem i gyd nodi ei sylwadau y dylid defnyddio adnoddau clyweled i ychwanegu at y mwynhad o wrthrychau mewn amgueddfeydd yn hytrach na'u disodli.

Gyda 60 miliwn o ffonau symudol yn y DU heddiw a 2 filiwn o negeseuon testun yn cael eu hanfon bob dydd, nid yw'n syndod bod llawer o bobl yn ystyried mai technoleg symudol biau'r dyfodol o ran darparu gwybodaeth a dehongli. Eglurodd Richard Keen sut mae ffonau symudol wedi cael eu defnyddio i ddweud wrth ymwelwyr ag Efrog Newydd am Dylan Thomas ac, yn nes at adref, sut mae *Tel.Me* wedi cael ei ddefnyddio i alluogi ymwelwyr â Bae Oxwich i gael gwybodaeth am yr amgylchedd naturiol o'u cwmpas drwy eu ffonau symudol.

Y cwestiwn ar wefusau pawb wedi hyn oll oedd *Ble y bydd technoleg yn mynd â ni nesaf?* Mae hyn yn sicr yn her ac yn gyfle i bawb sy'n gweithio yn y diwydiant dehongli yng Nghymru ac, fel y dywedodd Jonathan Knight, yr unig beth sy'n cyfyngu ar y defnydd o dechnoleg newydd ym maes dehongli yw ein dychymyg fel dehonglwyr!

Gwobrau AHI 2006 - yr enillwyr yng Nghymru

Mae gwobrau AHI yn cydnabod yr enghreifftiau gorau un o ddehongli, a da yw cael dweud fod dau brosiect o Gymru yn enillwyr eleni.

Yr oedd Rhyfel a Heddwch yng Nghastell Aberystwyth ac Amgueddfa Genedlaethol y Glannau yn Abertawe wedi gwneud argraff ar y beirniaid, a derbyniodd y ddau ohonynt Wobr Arbennig am eu dulliau cynhwysol a roddodd ran i sawl grŵp.

Celebrating success and innovation in interpretation in Wales

Ruth Waycott and **Ruth Taylor Davies** report on Interpret Wales' 2nd Annual Conference.

Our two-day conference in Blaenavon celebrated recent Welsh interpretive successes, showcasing the very best in environmental and cultural heritage interpretation. A tour of the Blaenavon

World Heritage Site, a trip to the bottom of Big Pit (the Gulbenkian award-winning National Mining Museum) and after-dinner entertainment from Tyrone O'Sullivan, were just some of the delights offered to more than forty delegates at the second Interpret Wales Conference held this Spring.

Deputy Director of the National Museum Wales, Eurwyn Williams, set the scene,

explaining how the Museum interprets the pithy subject of industry in Wales, whilst Peter Walker, Keeper of Big Pit National Mining Museum, entertained with his gritty view of how antique trinkets and defunct industrial equipment can really be made to provoke, relate and reveal. Richard Bevins detailed how you need big bucks to do justice to the story of Wales - the first industrial nation - in a new National Museum which fuses heritage with state of the art interpretive media, as has been done at the National Waterfront Museum in Swansea.

Tom Pert from the Royal Commission on Ancient and Historic Monuments in Wales introduced the Commission's on-line database COFLEIN and the excitingly innovative work that has been undertaken in Ruthin piloting

the use of mobile GIS applications to create an 'e-trail' around the town. Jonathan Knight from Blackbox AV, a Welsh company supplying new technology to museums and attractions across the UK, demonstrated how high-tech electronics can be employed in very low-tech but effective applications, as at Goytre Wharf. We all should take note of his comments

that AV should be used to accessorise museum objects rather than replace them.

With 60 million mobiles in the UK today and 2 million texts sent every day, it's not surprising that the mobile technology is seen by many as the future for providing information and interpretation. Richard Keen showed how mobile phones have been employed to tell visitors to New York about Dylan Thomas and, closer to home, how *Tel.Me* has been used to give visitors to Oxwich Bay the opportunity to access interpretation about the surrounding natural environment via their mobile phones.

The question left on everyone's lips was, 'Where will technology take us next?' Surely this offers both challenges and opportunities to everyone working in the interpretation industry in Wales. And as Jonathan Knight put it, the use of new technology in interpretation is limited only by our imaginations as interpreters!

AHI Awards 2006 - winners in Wales

The AHI awards recognise the very best examples of interpretation and it's wonderful that two projects from Wales are winners this year.

War and Peace at Aberystwyth Castle and the National Waterfront Museum, Swansea impressed the judges, and both received a Special Award for their inclusive approach involving many groups.

Newyddion a barn

Newyddion o Cadw

Mae Cadw, gwasanaeth amgylchedd hanesyddol Llywodraeth Cynulliad Cymru, ar fin dechrau gwaith ar gynllun a rhaglen ddehongli i gynhyrchu datganiadau manwl a phroffiliau cymunedol ar gyfer ei 127 o henebion. Mae'r prosiect mawr hwn yn rhan o gynllun i fynd i'r afael ag un o brif flaenoriaethau Cadw, sef gwella mynediad ac ymwneud y gymuned ag amgylchedd hanesyddol Cymru. Mae camau ymarferol i gyflawni hyn yn cynnwys gwaith i wella mynediad corfforol i safleoedd Cadw a menter newydd yn 2007 i ragbrofi dehongli wedi'i anelu'n benodol at ymwelwyr â nam ar eu synhwyrau yng Nghastell Coch (Caerdydd) a Phlas Mawr (Conwy). I gael rhagor o wybodaeth cysylltwch â Cadw drwy e-bost yn cadw@wales.gsi.gov.uk, neu ffoniwch 01443 336000.

Rhyfel a Heddwch yng Nghastell Aberystwyth

Cwblhawyd yn ddiweddar brosiect cymunedol rhwng naw grŵp lleol ac Amgueddfa Ceredigion. Crëwyd y prosiect gyda'r nod o ddehongli hanes Castell Aberystwyth a chynhyrchu naw panel mosaig addurnol a gâi eu harddangos yn barhaol ar bromenâd Aberystwyth. Drwy gysylltu grwpiau lleol â'u hanes mae'r prosiect wedi llwyddo i ddenu'r hen a'r ifanc, yr abl a'r anabl, a myfyrwyr a dysgwyr gydol oes.

Bu'r artist Pod Clare yn gweithio gyda'r grwpiau i gynhyrchu'r paneli, a ddyluniwyd gan Stuart Evans o Amgueddfa Ceredigion. Rhoddwyd cyfle i bob grŵp astudio'r casgliadau yn yr amgueddfa ac ymweld â'r castell. Mae pob panel mosaig yn darlunio adeg allweddol yn hanes y castell, o'i adeiladu yn 1277 i ddarganfod sgerbwd yno ym 1988.

Cynhaliwyd diwrnod dathlu ar Fedi 2 yng nghwmni Cymdeithas Canol Oesoedd Cymru a'r Gororau a Bryan Patterson, a fu'n dangos ei adar ysglyfaethus ar safle'r castell.

Diweddarau cronfa ddata Dehongli Cymru

Rydym wrthi'n diweddarau cronfa ddata Dehongli Cymru, felly a fyddoch cystal â darparu'ch manylion diweddaraf pan ofynnir i chi wneud hynny i sicrhau bod ein rhestr bostio yn gyfoes a'n bod ni'n gallu anfon gwybodaeth i chi am ddigwyddiadau, hyfforddiant a gweithgareddau yn y dyfodol.

Mae gan Ddehongli Cymru standiau neidio i fyny bellach – chwiliwch amdanynt mewn digwyddiadau yn y dyfodol – a fydd yn helpu i hyrwyddo'r rhwydwaith Dehongli, i godi ymwybyddiaeth o'n nodau ac i recriwtio aelodau newydd.

Yn dilyn llwyddiant cylchgrawn y Gwanwyn a oedd yn seiliedig ar thema benodol, rydym wedi penderfynu y bydd y rhifyn nesaf yn dilyn y thema Perfformiad, Digwyddiadau, Rhwysg a Dehongli. Os hoffech gyfrannu, y dyddiad cau ar gyfer rhifyn y Flwyddyn Newydd fydd Ionawr 30, 2007. Ffoniwch Ruth Waycott 01600 860779 neu e-bostiwch eich syniadau i ruth@waycott.fsnet.co.uk.

News & views

News from Cadw

Cadw, the Welsh Assembly Government's historic environment service, is about to start work on an interpretation plan and programme to produce statements of significance and community profiles for its 127 monuments. This major project is part of a scheme of work to address one of Cadw's top priorities - to improve access and community engagement with the historic environment of Wales. Practical actions to achieve this include works to improve physical access to Cadw sites and a new initiative to pilot interpretation targeted specifically at visitors with sensory impairments at Castell Coch (Cardiff) and Plas Mawr (Conwy) for 2007. For further information contact Cadw by e-mail cadw@wales.gsi.gov.uk, or telephone 01443 336000.

War and Peace at Aberystwyth Castle

A community project involving nine local groups working with Ceredigion Museum has just been completed. The project was created with the aim of interpreting the history of Aberystwyth Castle and producing

nine decorative mosaic panels which would be displayed permanently on Aberystwyth promenade. By linking local groups with their history the project has involved all sorts of people ranging from infants to the elderly, able and disabled, students and lifelong learners.

Community artist Pod Clare worked with the groups to produce the panels, designed by Stuart Evans from Ceredigion Museum. Each group was given the chance to study the collection held at Ceredigion Museum as well as visit the castle. Each mosaic panel

illustrates a key point in the history of the castle, from the building of the structure in 1277 through to the discovery of a skeleton in 1988.

A celebration day was held on September 2nd, which involved the South Wales and Borders Medieval Society and Bryan Paterson, birds of prey specialist, appearing on the castle site.

Updating Interpret Wales

We are updating the Interpret Wales database, so please provide updated details when requested to ensure our mailing list is current and we can provide you with information about forthcoming events, training and activities.

Dehongli Cymru now has pop up stands – look at them at forthcoming events, helping to promote the Dehongli network, raise awareness of our aims and recruit new members.

Following the success of our Spring themed magazine we've decided to theme the next issue, focussing on Performance, Events, Spectacle and Interpretation. If you have anything you would like to contribute the deadline for the New Year issue will be January 30th 2007. Give Ruth Waycott a call on 01600 860779 or email your ideas to ruth@waycott.fsnet.co.uk.